

भमावनीसंज्ञता; साहाज्यप्रथासमसहसमजसंज्ञी
नमो नारायणायेति मन्त्रेणाकलितमस्तु ॥ * ॥

अथ भव्यप्रशस्तिः ।

१० स्वस्तिभगवत्परायणसकलद्रविणाधि-
रक्षकगोमहिष्यादिप्रतिपालकनिखिलवशाशु-
सेवकवश्वदासुकभृत्यं प्रति ॥ * ॥

अथारिप्रशस्तिः ।

स्वस्तिभगवत्परायणसकलद्रविणाधि-
रक्षकगोमहिष्यादिप्रतिपालकनिखिलवशाशु-
सेवकवश्वदासुकभृत्यं प्रति ॥ * ॥

अथ विवेकिनां प्रशस्तिः ।

स्वस्तिभगवत्पदपङ्कजपूजनीपचित्तपुण्य-
पुञ्जपवित्रीकृतान्तःकरणदिविलासिनीविसर-
हन्मिलमिलमिलीमालाकलायश्रीशुबन्धिनिर-
वधिवसुविश्रायनाधरीकृतसुरपुरभूमीरुहेषु ।

स्वस्तिभगवत्पदपङ्कजपूजनीपचित्तपुण्य-
पुञ्जपवित्रीकृतान्तःकरणदिविलासिनीविसर-
हन्मिलमिलमिलीमालाकलायश्रीशुबन्धिनिर-
वधिवसुविश्रायनाधरीकृतसुरपुरभूमीरुहेषु ।

पञ्चकं, स्त्री, (पञ्चमेव । पञ्च + स्वार्थे कन् ।)

वृक्षस्य पञ्चम् । पञ्चावली । इति शब्दरत्नावली । तेजपञ्चम् । अस्य गुणः । कफवायुशो-
णित्वासावृचिनाशित्वम् । इति राजवल्लभः ।

शालिच्छाकं पुं । इति रत्नमाला ॥

पञ्चाहला, स्त्री, (पञ्चाणां आहला शब्दः ।)

पिञ्जोला । पञ्चशब्दः । इति हारावली ॥

पञ्चलक्ष्मः, पुं, (पञ्चैः पञ्चाथैः साध्यः लक्ष्मो-
व्रतविशेषः ।) पर्णलक्ष्मव्रतम् । यथा,—

“पर्णोदुम्बरराजोविविधपञ्चकुशोदकैः ।
प्रत्येकं प्रत्यहं पीतेः पर्णलक्ष्म उदाहृतः ॥”

इति याज्ञवल्क्यः ॥

“पलाशोदुम्बरारविन्द-श्रीवृक्ष-पर्णानामेकैकेन
क्षयितमुदकं प्रत्यहं पिवेत् कुशोदकश्च एक-
स्मिन्नहनीति पञ्चाहसाध्यः पर्णलक्ष्मः ।” इति
मिताक्षरा ॥

पञ्चगुप्तः, पुं, (पञ्चाणि गुप्तानि अस्य ।) चिकण्टः ।

इति शब्दचन्द्रिका । तैकांटा सिञ् इति
भाषा ॥

पञ्चघना, स्त्री, (पञ्चमेव घनं यस्याः । पञ्च-
बाहुल्यात्तथात्वम् ।) सातलावृक्षः । इति राज-
निर्घण्टः ॥

पञ्चङ्गं, स्त्री, (पञ्चमन्यतेनेन । अङ्ग + करणे
घञ् । यद्वा पञ्चवत् अङ्गं यस्य । शाकन्वादित्वात्
साधु ।) पञ्चाङ्गम् । रत्नचन्दनम् । इति शब्द-
रत्नावली ।

पञ्चभङ्गारः, पुं, (पञ्चेषु भङ्गारस्तद्वत् शब्दो
यस्य ।) पुरोहितः । इति त्रिकाण्डशेषः । राय-
भाटो इति भाषा ॥

पञ्चगा, स्त्री, (अण् प्राणो + अप् अणः ।
लक्ष्यं प्रतिगमनाय । पञ्चैः अणो जीवनमिव

यञ् ।) शूरपञ्चरचना । यथाह हारावली ।

“शूराणां पञ्चरचना पञ्चगां परिकीर्त्तिता ॥”

पञ्चतङ्गुली, स्त्री, (पञ्चेषु तङ्गुलवत् विद्यते-
श्रयाः । अर्ध-आदित्वादच् । गौरादित्वात्
डोष् ।) यवतिक्ता । इति राजनिर्घण्टः ॥

पञ्चतरुः, पुं, (पञ्चप्रधानस्तारः । शाकपार्थिववत्
समासः ।) दुग्धखदिरः । इति राजनिर्घण्टः ॥

पञ्चदारकः, पुं, (पञ्चवत् दारयति वृक्षाणि इति ।
ट्ट + शिच् + श्वल् ।) क्रकचः । इति त्रिकाण्ड-
शेषः । करात् इति भाषा ॥

पञ्चनाडिका, स्त्री, (पञ्चस्य नाडिका ।) पञ्चशिरा ।
इति जटाधरः ॥

पञ्चपरशुः, पुं, (पञ्चैः धातुनिर्मितपञ्चाकारे परशु-
रिव । तच्छेदकत्वात्तथात्वम् ।) खर्णकारा-
दीनां खर्णादिच्छेदिका । छेनी इति भाषा ।

तत्पर्यायः । पञ्चनः २ । इत्यमरः । २।१०।३३ ॥

पञ्चपशुः ३ । इति शब्दरत्नावली ॥

पञ्चपा, स्त्री, (अपञ्चपणमिति । अप + ञप् + अच् ।
निपातनात् अकारलोपः ।) अपञ्चपा । लज्जा ।
इति शब्दरत्नावली ॥

पञ्चपालः, पुं, (पञ्चवत् पत्यते प्राप्यतेऽसौ । पञ्च +
पलं गतौ + ञच् ।) आयता क्षुरिका । इति
हेमचन्द्रः । ३ । ४४८ ॥

पञ्चपाली, स्त्री, (पञ्चवत् पालिरयमागो यस्याः । डीप्
कर्त्तनी । इति हलायुधः ॥ कांची इति भाषा ।

पञ्चपाश्या, स्त्री, (पाश्यानां सम्मूहः पाश्या । पञ्च-
मिव पाश्या ।) खर्णादिरचितललाटाभरणम् ।
इत्यमरः । २।६।१०३ ॥ टीका इति भाषा ॥

पञ्चपिशाचिका, स्त्री, (पञ्चैः पञ्चैश्च वा पिशा-
चीव । इवार्थे कन् ।) जलजा । टीका इति
भाषा । तत्पर्यायः । खर्परः २ वारिजा ३
सुहृद्विखिलम् ४ । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ मस्तके
पलाशपञ्चवन्धनम् । यदुक्तं

“बन्धः पलाशपञ्चाणां शीर्षे पञ्चपिशाचिका ॥”

इति हारावली ॥

पञ्चपुष्पः, पुं, (पञ्चं पुष्पमिव यस्य ।) रक्ततुलसी ।
इति शब्दचन्द्रिका ॥

पञ्चपुष्पकः, पुं, (पञ्चपुष्प इव कायते प्रकाशते इति ।
कै + कः ।) भूर्जपञ्चम् । इति शब्दमाला ॥

पञ्चपुष्पा, स्त्री, (पञ्चपुष्प + स्त्रियां टाप् ।) तुलसी ।
इति शब्दमाला ॥ चन्द्रपञ्चतुलसी । इति रत्न-
माला ॥

पञ्चवन्धः, पुं, (पञ्चाणां बन्धो बन्धनं यस्मिन् । पुष्प-
रचनाकाले हि पञ्चाणां यन्त्रणं स्यादतस्तथा-
त्वम् ।) पुष्परचना । यथा, शब्दरत्नावल्याम् ।

“रचना च परिष्वन्दः पञ्चवन्ध इति त्रयम् ।
पञ्चभङ्गप्रखनादिरचनायां निगद्यते ॥”

पञ्चबालः, पुं, (पञ्चवत् बल्यते प्रीयतेऽस्मिन् । बल-
रक्षणे + अधिकरणे घञ् । अयमभागे पञ्चाक्षते-
स्तथात्वम् ।) तुल्यपटः । इति त्रिकाण्डशेषः ।
दाडू इति भाषा ॥

पञ्चभङ्गः, पुं, (पञ्चाणां लिखितपञ्चाक्षतीनां भङ्गो

विचित्रता यञ् ।) स्तनकपोलादौ कस्तूरिकादि-
रचितपञ्चावली । तत्पर्यायः । पञ्चलेखा २

पञ्चवल्ली ३ पञ्चलता ४ पञ्चाङ्गुली ५ । इति
हेमचन्द्रः ॥ पञ्चाङ्गुलिः ६ पञ्चभङ्गी ७ पञ्चकम् ८

पञ्चभङ्गिः ९ पञ्चावली १० । इति शब्दरत्नावली ॥

पञ्चभङ्गी, स्त्री, (पञ्चभङ्ग + गौरादित्वात् डोष् ।)

पञ्चभङ्गः । इति शब्दरत्नावली ॥

पञ्चयौवनं, स्त्री, (पञ्चाणां यौवनं यञ् ।) पल्लवम् ।
नूतनपञ्चम् । यथा, जटाधरः ।

“नवोन्नते किशलयं किशलं पञ्चयौवनम् ॥”

पञ्चरथः, पुं, स्त्री, (पञ्चं पञ्चो रथो यानमिव यस्य ।)

पञ्चौ । इत्यमरः । २ । ५ । ३३ ॥ (यथा, भाग-
वते । १ । ६ । १३ ।

“चित्रस्त्रैः पञ्चरथैर्विभ्रमममरश्चरिष्यम् ।
नलवेणुशूरस्तम्बकुशकीचकगङ्गम् ॥”)

पञ्चलं, स्त्री, द्रुपसम् । अघनदधि । इति हेमचन्द्रः ॥

पञ्चलेखा, स्त्री, (पञ्चाणां कस्तूरिकादिरचितपञ्चा-
क्षतीणां लेखा रचना ।) पञ्चभङ्गः । इत्यमरः ॥

२ । ६ । १२२ ॥ (यथा, रघुः ६ । ७२ ।

“महेन्द्रमास्थाय महोत्तरूपं
यः संयति प्राप्तपिनाकलीलः ।

चकार वायैरसुराङ्गनागां
गण्डस्थलीः प्रोषितपञ्चलेखाः ॥”)

पञ्चवल्ली, स्त्री, (पञ्चाणां रचितपञ्चाक्षतीनां वल्ली
लतेव ।) पञ्चभङ्गः । इति हेमचन्द्रः । ३।३।१६ ॥

(यथा, मावे । ८ । ५६ ।

“गण्डेषु स्फुटरचनानपञ्चवल्ली
पथ्यामं पयसि विभूषणं बधूनाम् ॥”)

रुद्रजटा । पलाशो लता । इति राजनिर्घण्टः ॥

पर्यलता च ॥

पञ्चवाहः, पुं, (पञ्चैश्च पञ्चच्छेदेन उल्लते इति ।
वह + ञच् ।) बाणः । इति जटाधरः ॥ (पञ्च
लिपिं वहतीति । वह + अण् ।) लिपिवाहके चि ॥

पञ्चशाकः, पुं, (पञ्चप्रधानः शाकः । शाकपार्थिववत्
समासः ।) षड्विधशाकानामेकं पञ्चाक्षः कशाकः
यथाह राजवल्लभः ।

“पञ्चं पुष्पं फलं नालं कन्दं संखेदजं तथा ।
शाकं षड्विधसुहृदं गुरु विद्यादयथोत्तरम् ॥”

पञ्चशिरा, स्त्री, (पञ्चस्य शिरेव ।) पञ्चभङ्गः । तत्-
पर्यायः । माटिः २ । इति हारावली ॥ पर्ण-
नाडो च ॥

पञ्चश्रेणी, स्त्री, (पञ्चाणां श्रेणीव ।) द्रवन्ती ।
इति राजनिर्घण्टः ॥ पर्यपंक्तिश्च ॥

पञ्चश्रेष्ठः, पुं, (पञ्चं श्रेष्ठं यस्य ।) विष्णुः । इति
राजनिर्घण्टः ॥

पञ्चस्त्रिः, पुं, (पञ्चाणां स्त्रिचरिव ।) कण्टकम् ।
इति त्रिकाण्डशेषः ॥

पञ्चहिमं, स्त्री, (पञ्चेषु हिमं यस्मिन् दिने ।) हिम-
दुर्दिनम् । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

पञ्चाखं, स्त्री, (पञ्चमेव आखा यस्य ।) तेजपञ्चम् ।
इति शब्दचन्द्रिका । तालीशपञ्चम् । इति राज-
निर्घण्टः ॥